Kelajak kasblari – orzuim sari ilk qadam

Mashg‘ulotning maqsadi

- O‘quvchilarni kelajak kasblari bilan sodda va yoshga mos tarzda tanishtirish: bugun ham mavjud va kelajakda yanada rivojlanadigan kasblar (robototexnik, ekolog, kosmonavt, dasturchi, quyosh energetigi, raqamli shifokor) hamda yangi imkoniyatlar bilan bog‘liq kasblar (dron operatori, shahar fermeri, kosmik turizm gidi);
- Har bir kasb odamlarga va tabiatga qanday foyda keltirishini kundalik hayotdan misollar orqali tushuntirish;
- Texnika insonga yordamchi ekanini, uni yaratish va to‘g‘ri ishlatish uchun mas’uliyat esa insonda ekanini sodda tarzda anglatish;
- Kelajak kasbiga bugundan tayyorlanish (kitob o‘qish, savol berish, qayta urinish, do‘stlar bilan ishlash) haqida tasavvur berish;
- O‘z orzusini erkin ifodalash va boshqalarning orzusini hurmat qilishga o‘rgatish.

Kutilayotgan natijalar

- ✔ Kelajak kasblarini rasmga qarab nomlay olish (1–2-sinf – 3 ta, 3–4-sinf – 9 ta).
- ✔ Har bir kasb egasi nima ish qilishini bitta sodda gap bilan tushuntira olish.
- ✔ Berilgan muammoga mos kasb egasini tanlay olish.
- ✔ Bilag‘onning kelajakka bugundan tayyorlanish haqidagi 4 ta maslahatini ayta olish.
- ✔ O‘z orzusidagi kasbni rasm yoki og‘zaki nutq orqali ifodalay olish.

KERAKLI JIHOZLAR

- Elektron doska yoki rangli chop etilgan rasmlar: “Kim nima bilan ishlaydi?”, “Kelajak shahrining kasb egalari”, “Bilag‘onning 4 ta maslahati”, “Yordam signali”
- Kelajak kasblarining alohida rasmli kartochkalari (doskaga ilish uchun, magnit yoki skotch bilan)
- Doskaga yozilgan tayanch gap: “Bu – ____. U ____.”
- Qo‘ng‘iroqcha (“Yordam signali” uchun; bo‘lmasa, o‘qituvchi “Diqqat, signal!” deydi)
- “Orzu raketasi” uchun doskadagi raketa rasmi, rangli yopishqoq qog‘ozchalar (stikerlar) va rasm chizishga qiynaladigan bolalar uchun kichik tayyor kasb rasmlari
- Rag‘batlantirish uchun yulduzcha yoki smaylik stikerlar; o‘qituvchi uchun kuzatuv varaqasi (baholash jadvali)
- Rangli qalamlar, flomasterlar

Mashg‘ulot ishlanmasi (asosiy bosqichlar)

Vaqt	Bosqich	Faoliyat mazmuni
3 daqiqa	**Diqqatni jalb qilish (“Kim nima bilan ishlaydi?”)**	O‘quvchilar kasb egasini buyumi bilan bog‘laydi; oxiridagi robot rasmi orqali mavzuga kiriladi.
12 daqiqa	**“Vaqt mashinasi: kelajak shahriga sayohat”**	O‘quvchilar kelajak kasblari bilan tanishadi: har bir kasb rasm, sodda izoh va kundalik hayotdan misol bilan ko‘rsatiladi; kasblar ikki guruhga ajratiladi.
7 daqiqa	**Hikoya (“Zarina va robot Bilag‘on”)**	O‘qituvchi hikoya o‘qiydi; robot va inson mas’uliyati haqida suhbat; Bilag‘onning 4 ta maslahati harakat bilan takrorlanadi.
14 daqiqa	**“Yordam signali: kim yordamga keladi?”**	O‘quvchilar muammoga mos kasb egasini topadi va u nima qilishini og‘zaki aytadi (3–4-sinfda 5 ta vaziyat batafsil, 4 tasi tezkor savol-javob shaklida).
7 daqiqa	**Yakunlovchi qism (“Orzu raketasi”)**	Refleksiya: o‘quvchilar orzu qilgan kasbini rasm bilan ifodalaydi; 3–4 nafar o‘quvchi og‘zaki fikr bildiradi; o‘qituvchi kuzatuv natijalarini qayd etadi.
2 daqiqa	**Uyga vazifa**	Vazifani qisqa tushuntirish: “Men katta bo‘lsam” mavzusida rasm chizish (3–4-sinf: rasm ostiga 2–3 gap yozish).
45 daqiqa	**Jami**	Mashg‘ulot davomiyligi

Mashg‘ulotning borishi

3 DAQIQA DIQQATNI JALB QILISH O‘YINI (“Kim nima bilan ishlaydi?”)

O‘QITUVCHI: Assalomu alaykum, aziz o‘quvchilar! (*Elektron doskada “Kim nima bilan ishlaydi?” rasmini ko‘rsatadi.*) Qarang, bu yerda kasb egalari o‘z buyumlarini yo‘qotib qo‘yishibdi. Keling, ularga yordam beramiz! Har bir kasb egasini o‘z buyumi bilan chiziq orqali bog‘laymiz.

O‘QUVCHILAR: Navbat bilan doskaga chiqib, chiziq tortadilar: shifokor – stetoskop, dehqon – traktor, quruvchi – bolg‘a, oshpaz – qozon. (*Qolganlar joyida qo‘l ko‘tarib, “Ha, to‘g‘ri!” deydi. 3–4-sinfda kasb egalarining tasviri qog‘oz bilan yopiladi: o‘quvchilar faqat nomini o‘qib, buyumni topadi.*)

O‘QITUVCHI: Barakalla! Bu kasblarning hammasini bilasiz. (*Robot rasmini ko‘rsatadi.*) Bu-chi? Robot bilan kim ishlaydi?

O‘QUVCHILAR: Bilmaymiz... Muhandis! (*Taxminlarini aytishadi.*)

O‘QITUVCHI: Bu kasbning nomini bilish uchun kelajak shahriga sayohat qilamiz! Bugun biz kelajak kasblari bilan tanishamiz.

12 DAQIQA “VAQT MASHINASI: KELAJAK SHAHRIGA SAYOHAT”

O‘QITUVCHI: Bolajonlar, xayoliy “vaqt mashinasi”ga o‘tiramiz! Kamarlarni taqing (*o‘quvchilar kamar taqish harakatini qiladi*), ko‘zlarni yuming va birga sanaymiz: o‘n, to‘qqiz, sakkiz... bir – uchdik! (*Qo‘llarni yon tomonga yoyib, “uchish” harakatini qiladilar.*) Biz kelajak shahriga yetib keldik! Ko‘zlarni oching. Bu shaharda ajoyib kasb egalari yashaydi. Keling, ular bilan tanishamiz!

O‘QITUVCHI: (*Kasb rasmlarini birin-ketin ko‘rsatadi. Har biri uchun avval “Bu kim deb o‘ylaysiz?” deb so‘raydi va bolalarning taxminini tinglaydi. So‘ng kasb nomini aytadi, uni sodda izoh va bolalarga tanish hayotiy misol bilan tushuntiradi. Kasb nomi chapak chalib, bo‘g‘inlab bir marta takrorlanadi: “Ro-bo-to-tex-nik!” 1–2-sinfda faqat ★ belgili 3 ta kasb tanishtiriladi; 3–4-sinfda barcha 9 tasi.*)

1-guruh: Bugun ham bor, kelajakda yanada rivojlanadigan kasblar

O‘QITUVCHI: Bu kasb egalari bugun ham ishlayapti, lekin kelajakda ular ko‘proq kerak bo‘ladi va yangi asboblar bilan ishlaydi.

Kasb	Sodda izoh	Hayotdan misol
★ Robototexnik	Robotlarni yasaydi, ularga ish o‘rgatadi va tuzatadi.	Uyni o‘zi tozalaydigan robot-changyutgichni ham robototexniklar yaratgan.
★ Ekolog	Tabiatni asraydi: suv, havo va yerni toza saqlash yo‘llarini topadi.	Chiqindini qog‘oz, plastik va shishaga ajratib tashlashni ekologlar o‘rgatadi.
★ Kosmonavt	Raketada kosmosga uchadi, kosmik stansiyada ishlab, Yerni kuzatadi.	Televizorda raketaning osmonga ko‘tarilishini ko‘rgansiz – uning ichida kosmonavtlar bo‘ladi.
Dasturchi	Kompyuter va telefonlar uchun dastur va o‘yinlar yaratadi.	Telefoningizdagi multfilm va o‘yin ilovalarini dasturchilar yaratgan.
Quyosh energetigi	Quyosh nuridan elektr oladigan panellarni o‘rnatadi va kuzatadi.	Ba’zi uylarning tomida yoki ko‘cha chiroqlari ustida ko‘k-qora panellar bor – bular quyosh panellari.
Raqamli shifokor	Bemorni telefon yoki kompyuter ekrani orqali ko‘rib, maslahat beradi.	Buvingiz shifokor bilan videoqo‘ng‘iroq orqali gaplashishi mumkin.

2-guruh: Yangi imkoniyatlar bilan bog‘liq kasblar (3–4-sinf uchun)

O‘QITUVCHI: Bu kasblar yangi texnika paydo bo‘lgani uchun vujudga kelyapti. Hozircha ularda juda kam odam ishlaydi, lekin kelajakda ular ko‘payishi mumkin.

Kasb	Sodda izoh	Hayotdan misol
YANGI: Dron operatori	Uchuvchisiz kichik uchar qurilma – dronni yerdan turib boshqaradi.	Bayramlarda tepadan suratga olayotgan dronni koʻrgansiz. Kelajakda dronlar yordam kerak boʻlgan joyga dori va yuk yetkazishda koʻproq qatnashishi mumkin.
YANGI: Shahar fermeri	Bino ichida, maxsus javon va chiroqlar yordamida sabzavot va koʻkat yetishtiradi.	Deraza tokchasida koʻkat oʻstirganmisiz? Shahar fermeri ham shunday qiladi, faqat juda katta xonalarda.
YANGI: Kosmik turizm gidi	Kosmik sayohatga chiqqan odamlarga yoʻl koʻrsatadi va xavfsizlik qoidalarini tushuntiradi.	Muzeyda sizga hamma narsani tushuntirib beradigan gid kabi, faqat kosmosda. Hozircha kosmosga sayohat juda kam uchraydi, kelajakda koʻpayishi mumkin.

OʻQITUVCHI: Endi tekshiramiz: men kasbni koʻrsataman, siz uning nomini birga aytasiz!

OʻQUVCHILAR: Rasmga qarab kasb nomlarini xor bilan aytadilar; soʻng 2–3 nafar oʻquvchi doskadagi tayanch gap yordamida yakka javob beradi: “Bu – ekolog. U tabiatni asraydi.”

OʻQITUVCHI: Barakalla! Siz kelajak shahrining kasb egalari bilan doʻst boʻldingiz. Endi sinfimizga qaytamiz: uch, ikki, bir – qoʻndik! (*Oʻquvchilar “qoʻnish” harakatini qilib, oʻtiradi.*)

7 DAQIQA HIKOYA (“Zarina va robot Bilagʻon”)

OʻQITUVCHI: (*Hikoya qilib beradi.*) Bir shaharda Zarina ismli qiziquvchan qiz yashar ekan. U har kuni “Nega?”, “Qanday qilib?” deb savol berar ekan. Kunlarning birida Zarina doʻsti Sardor bilan robotlar koʻrgazmasiga boribdi. U yerda ularni Bilagʻon ismli kichkina robot kutib olibdi: “Salom, doʻstlar! Men tez hisoblay olaman, rasm chiza olaman!”

Sardor soʻrabdi: “Unda kelajakda hamma ishni robotlar qiladimi?”

Bilagʻon chiroqlarini miltillatib, kulibdi: “Yoʻq, doʻstim! Men koʻp ishda yordam bera olaman. Lekin meni odamlar yaratgan, odamlar toʻgʻri ishlatadi va men qilgan ish uchun javobgarlikni ham odamlar oʻz zimmasiga oladi. Kasal bolaning qoʻlidan tutib, unga chin dildan dalda berish esa – insonning ishi.”

Zarina quvonib aytibdi: “Unda men katta bo‘lsam, robototexnik bo‘laman va robotlarga yaxshi ishlarni o‘rgataman!” Sardor esa: “Men raqamli shifokor bo‘laman!” debdi.

Bilag‘on ularga to‘rtta maslahat beribdi: “Kitob o‘qing, savol bering, xato qilsangiz – qayta urinib ko‘ring, do‘stlaringiz bilan birga ishlang! Ana shunda istalgan kasb sizni kutib oladi!”

O‘QUVCHILAR: Hikoyani diqqat bilan tinglaydilar.

O‘QITUVCHI: Zarina va Sardor kim bo‘lishni orzu qildi? Robotni kim yaratadi va kim to‘g‘ri ishlatadi? (*1–2-sinf o‘quvchilari bitta so‘z yoki qisqa gap bilan javob beradi: “Odamlar!”; 3–4-sinf o‘quvchilari fikrini izohlaydi.*) Bilag‘on qanday maslahat berdi? Kim eslaydi? (*Bolalar aytgan sari doskada maslahat kartochkasini ochib boradi.*)

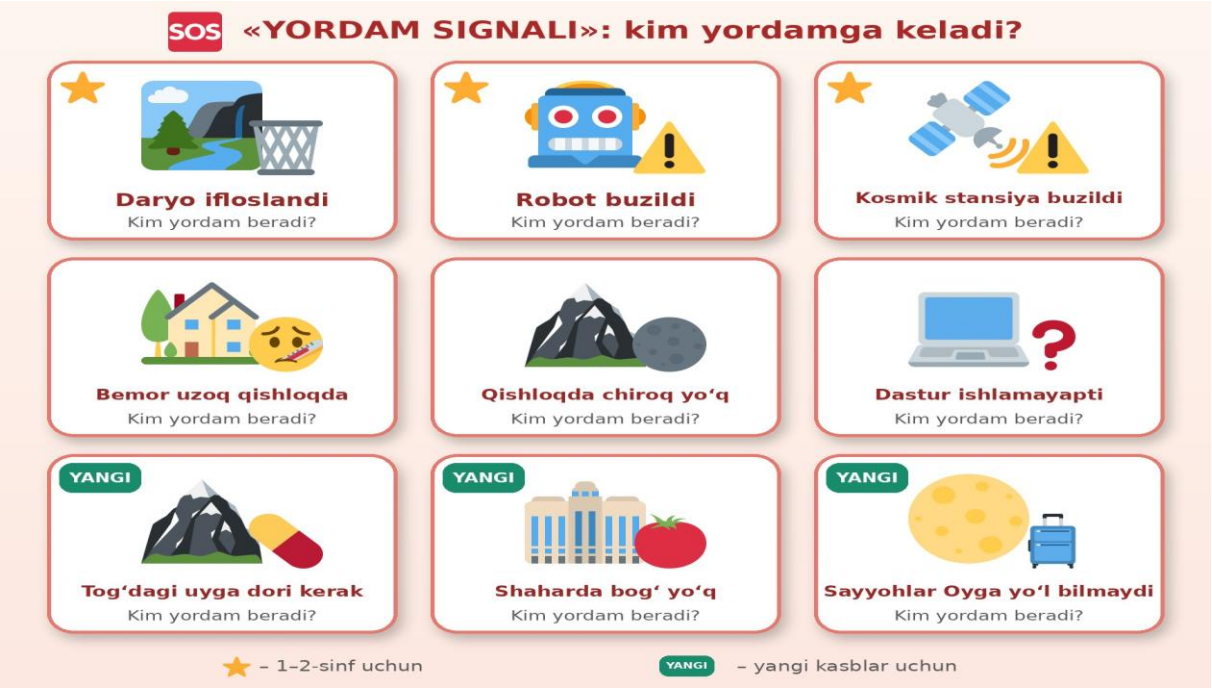

O‘QITUVCHI: Endi Bilag‘onning maslahatlarini harakat bilan takrorlaymiz! (*Har bir maslahatni bolalar bilan birga aytib, harakatini ko‘rsatadi:*)

1. Kitob o‘qiyman. (*Qo‘llarni kitob kabi ochadi.*)
2. Savol beraman. (*Qo‘l ko‘taradi.*)
3. Xato qilsam, qayta urinaman. (*Bilagini bukib, kuchini ko‘rsatadi: “Men uddalayman!”*)
4. Do‘stlarim bilan birga ishlayman. (*Yonidagi do‘sti bilan qo‘l berib ko‘rishadi.*)

14 DAQIQA “YORDAM SIGNALI: KIM YORDAMGA KELADI?”

O‘QITUVCHI: (*Kelajak kasblari kartochkalarini doskaning bir tomoniga ilib qo‘yadi.*) Bolajonlar, diqqat! Kelajak shahridan bizga yordam signallari kelyapti! (*Qo‘ng‘iroqcha chalib yoki “Diqqat, signal!” deb, doskada birinchi muammo rasmini ochadi.*) Har bir signalni eshitib, qaysi kasb egasi yordamga kelishini topamiz.

O‘QITUVCHI: Birinchi signal: “Yordam bering! Shahrimizdagi daryo ifloslanib qoldi, baliqlar xafa!” Kim yordamga keladi?

O‘QUVCHILAR: Ekolog! (*Bir o‘quvchi doskadagi ekolog kartochkasini ko‘rsatadi.*)

O‘QITUVCHI: To‘g‘ri! Nega aynan ekolog? Ekolog nima qiladi?

O‘QUVCHILAR: Chunki ekolog tabiatni asraydi. U daryoni tozalaydi, baliqlarni asraydi!

O‘QITUVCHI: Barakalla! Ekolog yordamga keldi – daryo tozalandi, baliqlar xursand! Ekolog bo‘lish uchun nimani sevish kerak ekan?

O‘QUVCHILAR: Tabiatni!

O‘QITUVCHI: (*Qolgan signallarni ham shu tartibda ochadi: avval muammo, keyin “Kim yordamga keladi?” va “U nima qiladi?” savollari.*)

1–2-sinfda: faqat ★ belgili 3 ta signal ishlatiladi, har biri batafsil muhokama qilinadi, javobni bir necha o‘quvchi takrorlaydi.

3–4-sinfda: jadvalda “Batafsil” deb belgilangan 5 ta vaziyat yuqoridagidek to‘liq muhokama qilinadi (“Kim? Nega? U nima qiladi?”). “Tezkor” deb belgilangan 4 ta vaziyat esa tezkor savol-javob shaklida o‘tkaziladi: o‘qituvchi signalni o‘qiydi, sinf bir so‘z bilan kasbni aytadi. Vaqt qolsa, faol o‘quvchilar o‘zlari yangi “signal” o‘ylab topadi, masalan: “Bog‘imizdagi daraxtlar qurib qoldi!”

Qiynalgan o‘quvchiga: ikki variantli savol beriladi: “Daryoni kim tozalaydi – ekologmi yoki kosmonavtmi?”

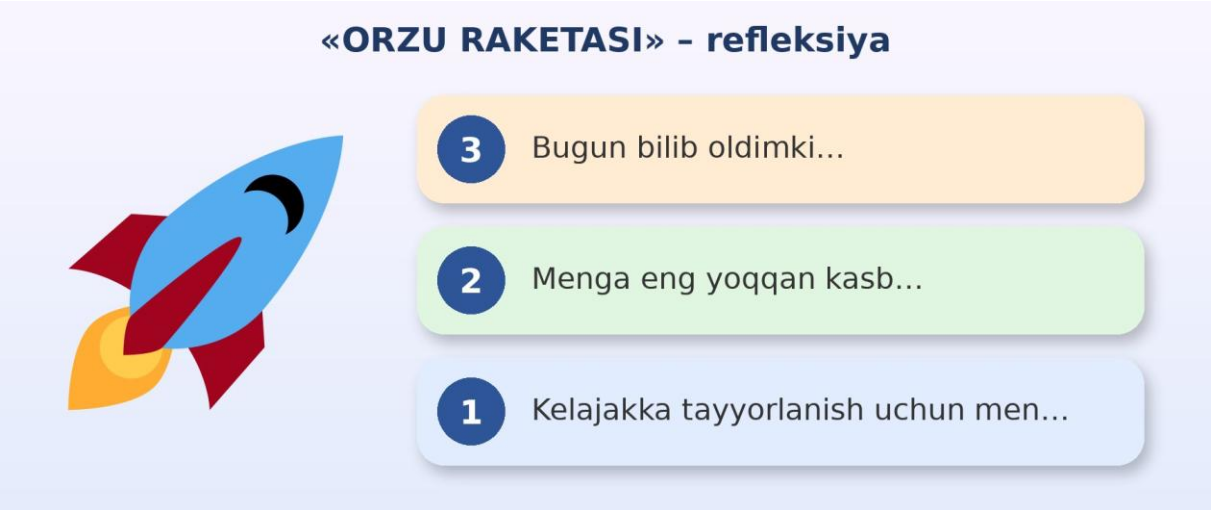
O‘QUVCHILAR: Signallarga og‘zaki javob beradilar:

Yordam signali	Kim yordamga keladi?	U nima qiladi?	3–4-sinfda
★ Daryo ifloslandi	★ Ekolog	Daryoni tozalaydi, baliqlarni asraydi	*Batafsil*
★ Robot buzildi	★ Robototexnik	Robotni tuzatadi, unga yangi ish o‘rgatadi	*Batafsil*
★ Kosmik stansiya buzildi	★ Kosmonavt	Kosmik stansiyaga uchib borib, uni tuzatishga yordam beradi	*Tezkor*
Bemor uzoq qishloqda	Raqamli shifokor	Bemorni ekran orqali ko‘rib, maslahat beradi	*Batafsil*
Qishloqda chiroq yo‘q	Quyosh energetigi	Quyosh panelini o‘rnatib, uyni yoritadi	*Tezkor*
Dastur ishlamayapti	Dasturchi	Kompyuter dasturini tuzatadi	*Tezkor*
YANGI: Tog‘dagi uyga dori kerak	Dron operatori	Dronni boshqarib, dorini tez yetkazishga yordam beradi	*Batafsil*
YANGI: Shaharda bog‘ yo‘q	Shahar fermeri	Bino ichida sabzavot va ko‘kat yetishtiradi	*Batafsil*
YANGI: Sayyohlar Oyga yo‘l bilmaydi	Kosmik turizm gidi	Sayyohlarga yo‘l ko‘rsatadi, xavfsizlik qoidalarini tushuntiradi	*Tezkor*

O‘QITUVCHI: (*To‘g‘ri javob bergan o‘quvchilarni rag‘batlantiradi.*) Ko‘rdingizmi, har bir kelajak kasbi odamlarga va tabiatga yordam berish uchun kerak ekan. Sizlar ham katta bo‘lganda shunday yordamchi bo‘lasiz!

7 DAQIQA YAKUNLOVCHI QISM (“Orzu raketasi”)

O‘QITUVCHI: (*Doskadagi raketa rasmini ko‘rsatadi va har bir o‘quvchiga rangli stiker tarqatadi.*) Bolajonlar, raketamiz kelajak sari uchishga tayyor! Uni orzularimiz bilan to‘ldiramiz. Stikeringizga orzu qilgan kasbingizning rasmini chizing va raketaga yopishtiring. (*1–2-sinf o‘quvchilari faqat rasm chizadi; 3–4-sinf o‘quvchilari kasb nomini ham yozadi. Rasm chizishga qiynalgan o‘quvchi tayyor kichik kasb rasmidan tanlaydi.*)

O‘QUVCHILAR: Stikerlarni raketaga yopishtiradilar. 3–4 nafar ixtiyoriy o‘quvchi teskari sanoq bilan og‘zaki fikr bildiradi: “3 – Bugun bilib oldimki, kelajakda ekolog, kosmonavt kabi kasblar bor...”, “2 – Menga eng yoqqan kasb – robototexnik...”, “1 – Kelajakka tayyorlanish uchun men kitob o‘qiyman...” Qolganlar fikrini raketadagi rasmi orqali bildiradi; gapirishga majburlanmaydi.
O‘QITUVCHI: Uch, ikki, bir – parvoz! (*Hamma birga qo‘llarini tepaga ko‘taradi.*) Esda tuting: orzuingiz o‘zgarishi mumkin – bu juda tabiiy. Eng muhimi – o‘rganishdan to‘xtamaslik!

Baholash: o‘qituvchi uchun kuzatuv varaqasi

O‘qituvchi mashg‘ulot davomida o‘quvchilarni kuzatib, har bir ko‘rsatkich bo‘yicha belgi qo‘yadi: «+» – mustaqil bajardi, «±» – yordam bilan bajardi, «–» – hali qiynaldi. Jadval sinfdagi o‘quvchilar soniga qarab ko‘paytiriladi yoki har bir o‘quvchi uchun alohida yuritiladi. Natijalar keyingi mashg‘ulotlarda kimga qo‘shimcha yordam kerakligini aniqlashga xizmat qiladi.

Ko‘rsatkich	Qaysi bosqichda kuzatiladi	Mustaqil (+)	Yordam bilan (±)	Qiynaldi (–)
1. Kasbni rasmga qarab nomlay oladi	“Vaqt mashinasi” – tekshiruv qismi			
2. Kasb egasi nima qilishini bir gap bilan tushuntiradi	“Yordam signali” – “U nima qiladi?” savoli			
3. Muammoga mos kasbni tanlay oladi	“Yordam signali”			

Ko‘rsatkich	Qaysi bosqichda kuzatiladi	Mustaqil (+)	Yordam bilan (±)	Qiynaldi (–)
4. Fikrlash va hamkorlik: tanlovini izohlaydi, boshqalarni tinglaydi	Butun mashg‘ulot davomida			

2 DAQIQA UYGA VAZIFA

O‘QITUVCHI: Uyda “Men katta bo‘lsam” mavzusida rasm chizing: o‘zingizni orzuingizdagi kasbda tasvirlang. (*3–4-sinf o‘quvchilari rasm ostiga bu kasbni nega tanlaganini 2–3 gap bilan yozadi.*) Barcha rasmlaringizdan sinfimizda kichik ko‘rgazma tashkil qilamiz.